

Hvordan vurderes jyske participiumsformer?

Torben Juel Jensen, Marie Maegaard & Nicolai Pharao
Københavns Universitet

1. Indledning

Selvom der er sket en voldsom standardisering i det danske sprogsamfund i det 20. århundrede, er der åbenlyst stadig geografisk betingede forskelle i sprogbrugen. En af forskellene ses ved perfektum participium-bøjningen af stærke verber, hvor den form der slutter på -en, jf. eksempel 1-2, anses for at være et af de mest resistente dialekttræk i Jylland (Jensen & Maegaard 2010; Monka 2013).

- 1) den er bleven noget større siden
- 2) så er æ tid ellers bare gåen

En tidligere undersøgelse baseret på LANCHART-korpusset har dog vist at denne form i de seneste årtier har været i kraftig tilbagegang og erstattes af den standarddanske form et-form (udtalt [əð]). Spørgsmålet som vi stiller i denne artikel, er hvad der ligger til grund for denne sprogforandringsproces. Vores hypotese har været at forandringen bunder i varianternes sociale betydninger, og vi har derfor gennemført en sprogholdningsundersøgelse med henblik på at afdække disse.

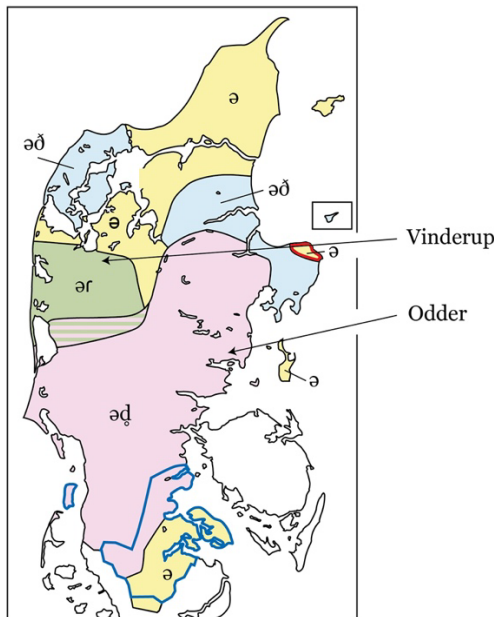
I artiklen vil vi først redegøre nærmere for variabelen og de hypoteser der ligger til grund for undersøgelsen. Herefter vil undersøgelsens design blive gennemgået efterfulgt af en præsentation og diskussion af resultaterne samt en kort konklusion.

2. Baggrund og hypoteser

Indledningsvis skal det bemærkes at der i eksempel 1 og 2 ovenfor i begge tilfælde er tale om infinitte former med verbal funktion (som del af perifrastisk perfektum eller passiv), altså det der i bl.a. Grammatik over det danske sprog (Hansen & Heltoft 2011:668) kaldes supinum, hvilket vi også vil gøre i det følgende. Det er kun former med denne funktion der vil blive behandlet i denne artikel.

I de sjællandske dialekter og i standarddansk anvendes supinum-fleksivet *-et* ved såvel svage som stærke verber (fx *blevet* og *gået*). I størstedelen af de traditionelle jyske dialekter anvendes derimod som nævnt fleksivet *-en* i forbindelse med stærke verber mens *-et*-formen kun anvendes ved svage verber, og verber der er overgået til svag bøjning i forhold til supinum-formen (I. L. Pedersen 2019; K. M. Pedersen 2019).

Ud over variationen mellem *-en* og *-et* er der geografisk variation i udtalen af *-et*-fleksivet. Figur 1 viser udtalen i de traditionelle jyske dialekter.

Figur 1: Kort over udtalen af *-et* i jyske dialekter (Jysk Ordbog: Kort 6.1; lydskrift ændret til IPA).

I standarddansk udtales *-et*-suffikset med det såkaldte bløde (approksimative) *d*, dvs. som [əð], men i et stort centralt og østjysk område dominerer udtalen med hårdt (klusilt) *d*, dvs. som [əd]; i perifere områder af Jylland ses mere reducerede former, især [ə]. Udtalen med klusilt *d* tolkes derfor generelt som en novation, muligvis opstået ud fra en læseudtale, med udgangspunkt i en mere reduceret form, og den har frem til i hvert fald begyndelsen af det 20. århundrede spredt sig i Jylland og endda til Fyn (Pedersen 1987, 2002). Vi henviser til Jensen og Maegaard (2012) for en mere uddybet beskrivelse af den historiske udvikling.

Ovenstående beskriver de traditionelle dialekter, men vi har i en tidligere undersøgelse baseret på LANCHART-korpusset undersøgt brugen af supinum-former af stærke verber i de to byer Vinderup og Odder (jf. figur 1) i perioden fra slutningen af 1970'erne til 2005-07 (Jensen & Maegaard 2010, 2012). Her undersøgte vi for det første udviklingen i brugen af [ən]-formen de to steder, og for det andet hvilke former der tager over når [ən]-formen forsvinder som udtryk for den generelle afdialektisering der ses i anden halvdel af det 20. århundrede

(Maegaard et al. 2013). Vi var her særligt interesserede i om det er den østjyske [əɖ]-form der tager over i en videreførelse af den regionalisering der har fundet sted tidligere i det 20. århundrede, eller om det er den standarddanske [əð]-form. Resultaterne viste for det første at [ən]-formerne var i kraftig tilbagegang i perioden; i starten især i Odder, men senere også i Vinderup. For det andet viste resultaterne at der ikke er tale om regionalisering, men om standardisering: Det var meget tydeligt [əð]-formen der vandt frem på bekostning af såvel [ən]- som [əɖ]-formerne.

Tidligere undersøgelser har vist at sprogbrugsforandringer både i Danmark og andre steder finder sted i retning af den sprogbrug som vurderes positivt når talere vurderes uden at dem der vurderer, er klar over at det er sproglig variation der undersøges (Kristiansen 2009; Maegaard et al. 2013; Grondelaers & Kristiansen 2013). En oplagt hypotese er derfor at de forandringer i brugen af supinum-former der er sket gennem de seneste årtier, er drevet af formernes sociale betydninger. Formålet med den undersøgelse der vil blive præsenteret i det følgende, er således at afdække forskelle i varianternes sociale betydninger.

Til det brugte vi et såkaldt *matched guise*-design, hvor forsøgspersoner præsenteres for lydoptagelser og bliver bedt om at vurdere den talende i forhold til ikke-sproglige parametre som alder, uddannelse og personlighedstræk, sidstnævnte typisk i forhold til skalaerne superioritet, attraktivitet og dynamik (Zahn & Hopper 1985; Garrett 2010). Lydklippene afviger dog kun fra hinanden mht. sproglige træk, men dette skjules så vidt muligt for forsøgspersonen. På denne måde eliciteres underbevidste holdninger og stereotype forestillinger om de sproglige varieteter der undersøges.

Resultater af sådanne undersøgelser har som nævnt vist sig at korrelere med sprogforandringsprocesser, men de er dog i stort set alle tilfælde udført i forhold til sproglige varieteter og ikke enkelttræk. En del af formålet med vores undersøgelse har derfor været at teste om denne metode kan anvendes i forhold til et enkelttræk som supinum-former.

Vi betragter supinum-formerne af stærke verber som en sociolingvistiske variabel med varianterne [ən], [əɖ] og [əð], og vi havde på forhånd en række hypoteser om den sociale betydning af de forskellige varianter: For det første forventede vi at [ən] forbindes med dialekt og jysk tilhørsforhold, mens [əð] forbindes med standard-/rigsdansk – og muligvis også københavnsk eller i hvert fald østdansk tilhørsforhold.

Da [ən]-varianten er knyttet til traditionelle dialekter, forventede vi at den ville føre til en vurdering af taleren som kommende fra landet, mens [əð] omvendt ville trække i retning af en vurdering af at taleren kommer fra byen.

I forhold til vurderingsskalaen superioritet, som omhandler kompetence og social status, ville vi ud fra de holdninger vi normalt ser i forhold til regional præget sprog og standarddansk (fx Kristiansen 2009), forvente at [ən] fører til en lav vurdering, mens [əð] fører til en høj vurdering. Samme forventning havde vi i forhold til dynamik- og attraktivitetsskalaerne. Dynamik handler om selvtillid, aktivitet og entusiasme, mens attraktivitet relaterer sig til solidaritet, troværdighed, venlighed. Det generelle sprogholdningsbillede i Danmark har været at lyttere nedvurderer lokal sprogbrug i alle tre dimensioner (se fx Kristiansen 2009 for en sammenstilling af fire forskellige steder), men der er også undersøgelser der viser et mere komplekst billede hvor lokalsprog opvurderes, enten generelt eller mht. specifikke skalaer (se Maegaard & Quist 2020; Maegaard et al. 2020; Hansen & Goldshtein 2021).

Da lokalt og regionalt præget sprog i Danmark både generelt og i forhold til supinum-varianter i højere grad ses hos ældre end yngre sprogbrugere (Jensen & Maegaard 2012:182, 187), forventede vi også at [ən] ville føre til en vurdering af taleren som ældre end ved [əð]. Såvel i dette tilfælde som i forhold til de tidligere nævnte skalaer var vores forventning at [əð] vurderingsmæssigt ville ligge imellem [ən] og [əð].

Endelig forventede vi at der kunne være forskelle i vurderingen af de tre varianter afhængigt af om taleren er mand eller kvinde, fordi det er et generelt mønster at variation opfattes forskelligt alt efter talerens køn, og mere specifikt at kvindelige talere vurderes lavere end mandlige talere når de benytter lokale dialekttræk (se fx Maegaard 2005). Dette hænger igen sammen med den sociale betydning af lokale træk idet dialektale og regionale træk ofte knyttes til betydninger som har at gøre med egenskaber som opfattes mere positivt hos mænd end hos kvinder (fx ligefremhed, praktisk arbejde, lokal forankring og traditionelle værdier). Samtidig forventede vi at der ville være forskelle i vurderingerne afhængigt af hvor lytteren kommer fra, og af vedkommendes øvrige baggrundsvARIABLE som fx køn og alder.

3. Data og metode

Til undersøgelsen brugte vi lydclip med supinum-varianter af to forskellige lemmaer, *hjælpe* og *skrive*. Vi valgte disse lemmaer fordi de i sprogbrugsundersøgelsen var blandt dem der forekom med alle tre suffiksvarianter hos talerne fra Odder i Østjylland.

I et forsøg på at sikre den økologiske validitet af stimuli til undersøgelsen, og derved sørge for at de ligger så tæt som muligt på faktisk forekommende sprogbrug, udvalgte vi ytringer fra LANCHART-korpusset og forsøgte at klippe de forskellige varianter af suffikset ind i sætningerne. Det blev desværre aldrig med et tilfredsstillende resultat, især ikke for varianten [əð] (formentlig fordi den indeholder en approksimant). Derfor valgte vi i stedet at finde

autentiske eksempler fra korpusset og konstruere vores stimuli ud fra dem. Vi valgte syv sætninger som enten indeholdt *skrive* eller *hjælpe*. Sætningerne gengives her, og de variable suffikser er fremhævet med kursiv:

1. Det har været dejligt at mine store brødre har *hjulpet* mig meget
2. Det har da *hjulpet* meget at hun kan komme ud og få nogle nye friske input
3. Vi har mange venner og kammerater som har *hjulpet* os rigtig meget
4. Jeg har lige *skrevet* på en sag om magtanvendelse i dag her på arbejdet
5. Jeg har jo *skrevet* i min ansøgning at jeg er indstillet på at videreuddanne mig
6. Det er den eneste gang mine lærere har *skrevet* i min kontaktbog
7. Jeg har ikke hørt fra dem endnu men jeg har *skrevet* over til dem

Disse syv sætninger fik vi indtalt af fire forskellige talere fra Østjylland i tre forskellige versioner, en for hver variant af suffikset. Alle fire talere var fra Østjylland og havde boet der det meste af deres liv. Vi fandt talere der alle var omkring 50 år gamle for at sikre at eventuelle spor af deres alder i udtalen af sætningerne var forenelig med alle tre varianter af suffikset. Da den forudgående sprogbrugsundersøgelse havde vist at særligt [ən] men også [əd] kun sjældent (hvis overhovedet) forekom hos yngre talere, virkede det mere rimeligt at bruge midaldrende stemmer til indtalingen. Til gengæld ville vi gerne vide om der ville være en effekt af talerens køn (som i tidligere undersøgelser), og derfor brugte vi to mænd og to kvinder til indtalingerne.

Indtalingerne blev foretaget via Zoom under ledelse af en af os, og indtalerne blev bedt om at gentage en sætning hvis de tøvede eller afbrød sig selv i løbet af indtalingen, eller hvis de brugte en anden variant af suffikset end den de var blevet bedt om. Alle fire talere nævnte at det ikke faldt dem lige naturligt at bruge hver variant i hver sætning (men alle mente at de selv kunne finde på at bruge en hvilken som helst af varianterne med begge lemmaer). Det kan ikke udelukkes at stimuli bærer et vist præg af oplæsning. Indtalerne blev bedt om ikke at fremhæve enkelte ord i sætningen, men blot sige den stille og roligt og naturligt (hvilket så var op til dem selv at fortolke). Det har medvirket til et meget ensartet intonationsforløb i hver indtaling, ligesom vi heller ikke har bemærket variation i trykgruppemønstre hverken hvad angår timingen eller omfanget af det tonale forløb. Sætningerne indeholdt i øvrigt ikke segmentelle træk der er kendt som stereotypiske for østjysk, bortset fra at en enkelt af talerne i to af sætningerne anvendte den regionale form [møjəd] i stedet for det standarddanske [mø:ð]. Da han gjorde det konsekvent uanset hvilken supinum-variant sætningerne blev indtalt med, anså vi dog ikke dette for et problem i vores design. Det kan ikke udelukkes at det kan have påvirket vurderingen af

stemmen, men da vi er interesserede i vurderingen af varianterne af suffikset, og eftersom alle indtalere var repræsenteret med alle varianter, så bør dette særtræk ved den ene mandlige stemme ikke kunne påvirke de resultater vi præsenterer her.

På denne måde fik vi konstrueret syv sætninger i tre versioner hver indtalt af fire talere, dvs. 84 stimuli i alt. Det ville være alt for meget for en enkelt lytter at skulle forholde sig til, og de ville formentlig tabe koncentrationen hvis de skulle deltage i et forsøg med så mange stimuli. Vi ønskede desuden ikke at deltagerne skulle høre hver stemme mere end én gang, idet vi så ville risikere at deltagerne blev bevidste om den specifikke sproglige variation vi ville undersøge. Derfor anvendte vi et *between subject*-design til selve eksperimentet. Hver respondent hørte således kun hver taler én gang, og reaktionerne på de enkelte stimuli blev så sammenlignet på tværs af respondenterne.

Eksperimentet blev gennemført online (blandt andet på grund af corona-nedlukningerne i perioden for dataindsamling) via SoSci Survey (www.soscisurvey.de). Deltagere blev rekrutteret via vores egne Facebook-profiler og netværk i øvrigt. Deltagere fulgte et link og blev i første omgang tildelt en af 21 forskellige lister med fire stimuli. De hørte altså allesammen fire stimuli hver, to med lemmaet *skrive* og to med lemmaet *hjælpe*. Alle tre varianter af supinum og alle fire talere var repræsenteret på hver liste, så hver deltager blev eksponeret for den fulde variation.

Forsøget bestod af to dele: I den første del skulle deltagerne vurdere taleren bag det lyd-klip de lige havde hørt, på de tre skalaer Intelligent, Flink og Interessant (én skala fra hver af dimensionerne *superioritet*, *attraktivitet* og *dynamik*). Vi valgte at benytte få skalaer, men én fra hver dimension, fordi vi derigennem får vurderinger fra hver dimension, men samtidig bliver det ikke uoverskueligt langt for respondenterne. Vurderingerne gik fra 0 til 4, hvor 0 betød 'slet ikke' og 4 betød 'meget' (disse værdier blev omkodet til regressionsanalyserne, så de i stedet gik fra 1 til 5). Efter vurderingen på skalaerne skulle deltagerne give deres bud på hvilken uddannelse taleren senest havde taget (blandt seks valgmuligheder), og hvor gammel de mente taleren var. Efter at have vurderet den første taler på denne måde blev hver deltager præsenteret for en ny taler som skulle bedømmes på samme måde. Når en deltager havde vurderet fire lydklip, gik forsøget over til den anden del. Her fik deltagerne at vide at de nu skulle høre hvert lydclip en gang til og for hver af dem angive i hvor høj grad taleren talte rigsdansk, hvilken region i Danmark de troede taleren kom fra, og om taleren boede på landet eller i byen. Vi lavede denne inddeling i forsøget for at undgå at deltagerne under vurderingen på personlighedstrækkene blev opmærksomme på den specifikke sproglige variation vi ønskede at under-

søge. Forsøget sluttede med et åbent spørgsmål til deltagerne om hvad de troede undersøgelsen handlede om. Spørgeskemaet kan ses som bilag til artiklen.

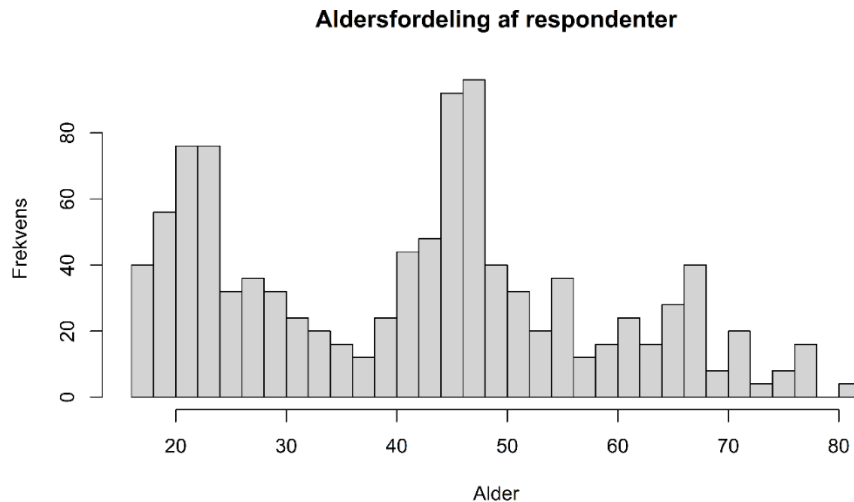
Undersøgelsen blev gennemført i begyndelsen af 2022, og deltagere blev som sagt rekrutteret gennem private netværk (dog blev sprogvidenskabelige kolleger bedt om ikke at deltage). Vi frasorterede alle ikke-fuldførte besvarelser og endte med i alt 262 respondenter fra hele Danmark i alderen 17-81 år. 64 % af respondenterne var kvinder, 31 % var mænd og 5 % angav ”andet” eller ønskede ikke at svare på dette spørgsmål. Fordelingen angående uddannelsesniveau og geografi ses i tabel 1 og 2, mens distributionen i forhold til alder fremgår af figur 2. Vi havde kun i meget begrænset omfang kontrol over hvem som deltog, og respondenter er således heller ikke ligeligt fordelt i forhold til køn, alder, uddannelsesniveauer og geografi. Der er således overrepræsentation af kvinder og respondenter med enten gymnasial uddannelse (overvejende studerende) eller mellemlange og lange videregående uddannelser, og aldersfordelingen er ikke jævn hvorfor vi valgte at opdele respondenterne i tre aldersgrupper: 17-34, 35-59 og 60-81 år. Vi sørgede i forbindelse med rekrutteringen for at få god repræsentation af respondenter med østjysk baggrund, og i modsætning til i de fleste tidligere danske sprogholdningsundersøgelser er der en god aldersspredning, dvs. der er ikke kun unge respondenter. Baggrundsvariablenes eventuelle indflydelse på respondenternes vurderinger blev inddraget i analyserne.

Uddannelsesniveau	%
9. klasse	6
Gymnasiet	18
Erhvervsuddannelse	3
Lang videregående	42
Mellemlang videregående	26
Kortere videregående	4
Ved ikke	1

Tabel 1: Respondenternes uddannelsesniveau.

Fødeegn	%
Østjylland	21
Øvrige Jylland	21
Øvrige Danmark	58

Tabel 2: Respondenternes geografiske baggrund.

Figur 2: Respondenternes alder.

4. Resultater

Vi brugte ordinal logistisk regression med blandede effekter (Baayen 2008; Christensen 2019) til at analysere dataene. Den vigtigste uafhængige variabel var naturligvis supinum-varianten da vi jo især var interesserede i hvordan den påvirker vurderingen af taleren, og denne faktor blev derfor inkluderet som fast effekt. Derudover inddrog vi følgende faktorer som faste effekter: hvilket lemma supinum-suffikset forekom sammen med, hvilket køn taleren havde, respondentens fødested, køn, aldersgruppe og uddannelse. For at kontrollere for potentiel indflydelse fra de enkelte sætninger eller de enkelte talere (eller en kombination) på vurderingerne inddrog vi (som tilfældige effekter) også hvilken af de syv stimuli-sætninger bedømmelsen skete i forhold til, og hvilken af de fire talere der havde produceret den enkelte stimulus. Herved undgår vi at resultaterne påvirkes af forskelle i indhold mellem sætningerne eller eventuelle idiosynkrasier hos indtalerne (jf. at kun den ene mandlige indtaler brugte den østjyske form af ordet 'meget').

I forbindelse med responsvariablene Intelligent, Interessant, Taleralder, Sted (land/by) og Region blev bedømmelsen af taleren ikke påvirket statistisk signifikant af hvilken variant af supinum der blev anvendt. Bedømmelsen blev i alle tilfælde påvirket af andre af de inddragede faktorer, men da vi primært var interesserede i hvordan bedømmelsen af taleren påvirkes af supinum-varianten, vil disse resultater, bortset fra variablen Region, ikke blive beskrevet nærmere.

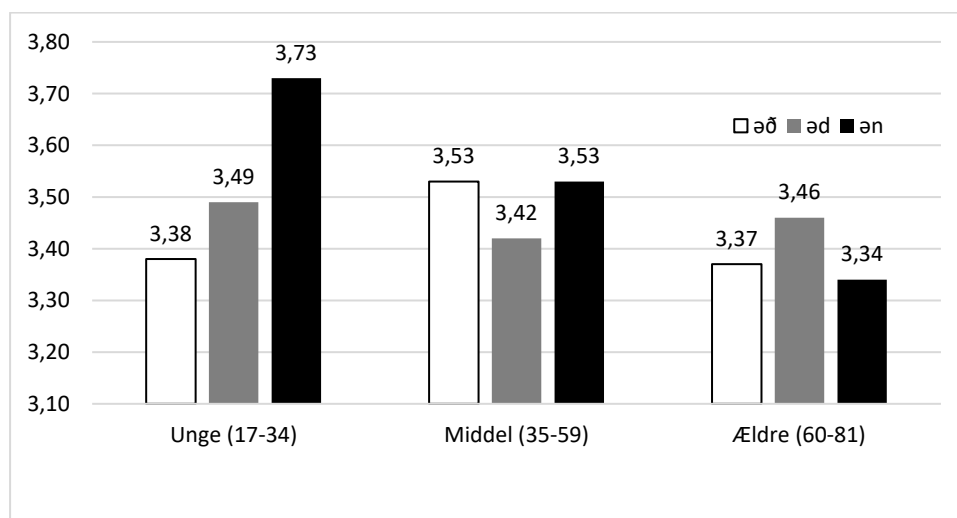
Resultaterne viser derimod at vurderingen af hvor Flink taleren er, og hvor Rigsdansk/standarddansk vedkommende taler, blev påvirket statistisk signifikant af supinum-varianten.

4.1. Flink

Figur 3 viser den statistiske model der bedst forklarer variationen i vores datamateriale mht. hvor Flink taleren vurderes til at være. Med 'bedste model' menes den model som indeholder alle de faktorer (og interaktioner mellem faktorer) som har en statistisk signifikant effekt på den afhængige variabel, og som samtidig hver især gør modellen signifikant bedre til at forklare variationen end en model uden denne faktor. Ud over supinum-variablen har også respondentens alder og uddannelse signifikant betydning for vurderingen. Analysen viser desuden at supinum-variablen og respondent-alderen interagerer med hinanden i forhold til hvordan de påvirker vurderingen, og deres effekt er derfor svær at gennemskue alene ved at se på tallene i modellen; det ses tydeligere ved at se på figur 4, som viser de gennemsnitlige bedømmelser. Vi kommer her ikke nærmere ind på faktoren uddannelse (ListenerEducation) da den ikke interagerer med supinum-variablen, dvs. den påvirker bedømmelsen af taleren men uafhængigt af hvilken supinum-variant der anvendes, hvilket gør den relativt uinteressant i forhold til formålet med vores undersøgelse.

Random effects:					
Groups	Name	Variance	Std.Dev.		
Speaker	(Intercept)	0.2199	0.4689		
Number of groups: Speaker 4					
Coefficients:					
		Estimate	Std. Error	z value Pr(> z)	
AgeGroupMiddle		-0.006936	0.247635	-0.028	0.97765
AgeGroupOld		-0.424439	0.312783	-1.357	0.17479
Variant əɖ		0.241097	0.236564	1.019	0.30813
Variant ən		0.751457	0.234849	3.200	0.00138 **
ListenerEducationVocShortMedium		0.549625	0.196028	2.804	0.00505 **
ListenerEducationLong		0.346650	0.187680	1.847	0.06474 .
AgeGroupMiddle:Variant əɖ		-0.468409	0.316075	-1.482	0.13835
AgeGroupOld:Variant əɖ		-0.054168	0.408655	-0.133	0.89455
AgeGroupMiddle:Variant ən		-0.719346	0.314051	-2.291	0.02199 *

Figur 3: Bedste model for responsvariablen Flink (*treatment*-kodning med følgende default/reference-niveauer: Variant: æð, AgeGroup: Young, ListenerEducation: Other).

Figur 4: Gennemsnitlige bedømmelser for responsvariablen Flink.

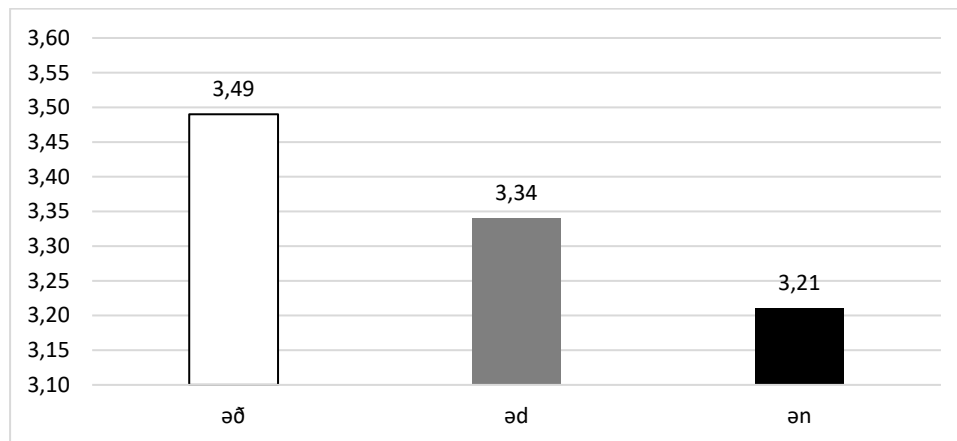
Som nævnt blev respondenterne opdelt i tre aldersgrupper, og det er kun inden for den yngste aldersgruppe (17-34 år) at supinum-varianterne fører til signifikant forskellige bedømmelser. Resultaterne viser at [æn]-varianten, dvs. den mest dialektale variant, hos de unge modsat vores hypotese fører til at taleren vurderes som *mere* flink end både den regionale [æð]-variant ($p=0,029$) og den standarddanske [æð]-variant ($p=0,001$). Der er derimod ingen signifikant forskel mellem [æð] og [æd] mht. hvordan de påvirker bedømmelsen.

4.2. Rigsdansk

Figur 5 viser den statistiske model der bedst forklarer variationen i vores datamateriale i forhold til hvor Rigsdansk taleren vurderes at tale. Som det fremgår, er der her kun supinum-variablen der har statistisk signifikant effekt på vurderingen, og den har den effekt man ville forvente ud fra sprogbrugen: Talere der anvender [æn]- og [æð]-varianterne, vurderes som mindre rigsdansk-talende end talere der anvender [æð]-varianten. Vurderingen er uafhængig af respondent-variablene, altså af hvor respondenterne kommer fra i landet, samt deres alder, uddannelse og køn. Figur 6 viser gennemsnitsvurderingerne.

Random effects:				
Groups	Name	Variance	Std.Dev.	
Sentence	(Intercept)	0.02002	0.1415	
Speaker	(Intercept)	0.12004	0.3465	
Number of groups: Sentence 7, Speaker 4				
Coefficients:				
	Estimate	Std. Error	z value	Pr(> z)
Variant æð	-0.2814	0.1407	-2.000	0.045496 *
Variant æn	-0.4737	0.1396	-3.393	0.000691 ***

Figur 5: Bedste model for responsvariablen Rigsdansk (*treatment*-kodning med default/reference-niveauet æð for Variant).

Figur 6: Gennemsnitlige bedømmelser for responsvariablen Rigsdansk.

4.3. Region

Alle fire talere kom som nævnt fra Østjylland, og de taler for os at høre med tydelig østjysk intonation. I 36 % af vurderingerne placeres de også i Østjylland, men i størstedelen af tilfældene placeres de altså andre steder i landet. I 25 % af tilfældene placeres de dog i andre dele af Jylland, så samlet set placeres de i de fleste tilfælde (61 %) i Jylland, men i 27 % af tilfældene placeres de faktisk på Sjælland. Som nævnt betyder supinum-varianten, modsat vores hypotese, ikke noget for denne vurdering, men det gør til gengæld respondenternes baggrund: Respondenter fra Jylland og især Østjylland har størst tendens til at placere talerne i Østjylland. Desuden viser resultaterne at ældre respondenter har større tendens til at placere taleren i Østjylland end de yngre. Vi henviser til Jensen et al. (2023) for en nærmere beskrivelse af disse resultater.

5. Diskussion

Alt i alt må man sige at vores undersøgelse kun har kunnet påvise en temmelig afgrænset effekt af supinum-variablen, og resultaterne kan derfor kun i beskedent omfang siges at understøtte vores hypotese om at ændringerne i sprogbrugen drives af sprogholdninger.

Det kan der være rent metodiske grunde til: For det første kan det være at stimuli lyder unaturlige fordi der er tale om oplæste sætninger. Vi forsøgte naturligvis at få talerne til at sige sætningerne så naturligt som muligt, men man må alligevel sige at de i flere tilfælde lyder lidt oplæste, og at det kan være at det forstyrrer vurderingerne set i forhold til hvis det havde været spontan tale.

For det andet kan det være at stimuli har været for korte til at respondenterne har følt det rimeligt at skulle vurdere talerne, og at de derfor har givet middelbedømmelser til alle. I de fleste sprogholdningsundersøgelser anvendes der længere lydklip, men det har vi afholdt os fra fordi vi var bekymrede for at en effekt af en enkelt supinum-variant så ville drukne i støj.

For det tredje kan det være at respondenterne var bevidste om at det er supinum-suffikset der undersøges, og det derfor er bevidste snarere end underbevidste sprogholdninger udtrykkes – måske fordi der er tale om korte og lidt unaturlige lydklip, måske fordi grammatiske variable tiltrækker sig mere opmærksomhed end fonetiske. Dette kan ikke afvises, men ud fra respondenternes egne svar er der ikke meget der tyder på det. Som nævnt blev alle respondenter spurgt om hvad de troede at undersøgelsen handlede om, men kun ganske få angav supinum, eller grammatik i det hele taget. De fleste angav derimod at undersøgelsen handlede om generelle holdninger til dialekter, hvilket ikke er overraskende da de sidste spørgsmål jo omhandler rigsdansk og geografisk tilhørsforhold.

Endelig kan det være at variablen primært har social betydning *i kombination* med andre variable, altså som del af et register eller en stil. I modsætning til de fleste tidligere sprogholdningsundersøgelser retter vores undersøgelse sig mod en enkelt variabel og ikke en varietet, og det kan måske forklare de anderledes resultater.

Designet har dog kunnet vise effekter af supinum-variablen, og afgørende er det her at [əð]-varianten fører til en vurdering af taleren som mere rigsdansk end både [əd]- og [ən]-varianterne, også selvom respondenterne tilsyneladende ikke bemærker at det alene er supinum-variablen som varieres i forsøget. Supinum-variablen har derimod ikke betydning for hvorvidt taleren placeres i (Øst)Jylland eller ej, hvilket er overraskende eftersom [əd]- og [ən]-varianterne sprogbrugsmæssigt både traditionelt og i LANCHART-korpusset i modsætning til [əð]-varianten er knyttet til Jylland. På den måde peger resultaterne på at [əð]-varianten opfattes som

en rigsdansk variant, som på trods af sit oprindeligt østdanske ophav ikke stedsbestemmes til et særligt sted, men som nu virker stedsneutral (se Maegaard, Quist & Pharao 2020 for en lignende diskussion i forbindelse med hvad der kan opfattes som hhv. københavnsk og bornholmsk).

Den effekt at [əð]-varianten opfattes som mere rigsdansk, er forventet i forhold til de konstaterede forandringer i sprogbrugen; derimod er det uventet at vurderingen mht. rigsdansk ikke synes at blive knyttet til de evalueringsdimensioner som normalt knytter sig til standarddansk versus lokalt præget sprogbrug. Vi ser således ikke en positiv effekt af den standarddanske [əð]-variant i forhold til superioritet, dynamik, attraktivitet og urbanitet. Derimod ser vi at den mest lokale variant, [ən], fører til en *højere* vurdering af taleren i forhold til attraktivitetsdimensionen (Flink).

Internationalt set er det ikke specielt overraskende at der kan være en positiv effekt af den lokale, ikke-standardvariant i forhold til attraktivitetsdimensionen (jf. fx Garrett 2010:55 ff.), men i en dansk kontekst er det faktisk overraskende da mange tidligere sprogholdningsundersøgelser har vist at den lokale varietet nedvurderes på alle skalaer set i forhold til standarddansk (Maegaard 2005; Kristiansen 2009). Dog har visse nyere undersøgelser i Jylland, som nævnt i afsnit 2, netop vist et mere komplekst billede hvor lokal sprogbrug opvurderes enten generelt eller på visse skalaer (Maegaard et al. 2020; Maegaard & Quist 2020; Hansen & Goldshtein 2021). Det er også værd at bemærke at det kun er hos den unge del af respondenterne denne effekt ses. Som nævnt er de talere som vurderes, omkring 50 år gamle, og den positive vurdering kan således skyldes at respondenterne vurderer talere der er betydeligt ældre end dem selv. I de fleste tidligere danske undersøgelser har respondenterne vurderet talere som er omtrent jævnaldrende med dem selv. Det er således muligt at den lokale, 'gammeldags' sprogbrug har en nostalgisk positiv effekt når den høres hos talere der er ældre end dem selv (i dette tilfælde svarende til forældregenerationen), selvom den ikke ville have det hvis respondenterne hørte den hos jævnaldrende. Dette ville svare til resultater fra nyere undersøgelser af sproglig kommodificering som viser at ældre, lokale sprogformer opfattes som autentiske og sympatiske samtidig med at de forsvinder fra hverdagssprogbrug (Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014; Jaffe 2019; Maegaard & Karrebæk 2019).

Resultaterne er også interessante mht. til forholdet mellem bevidsthed og social betydnings. Den undersøgte supinum-variation er tilsyneladende en variation som der er en høj grad af bevidsthed om. Den benyttes fx i parodier, og både [əð]- og [ən]-varianterne kan opfattes som *stereotypes* med Labovs terminologi (Labov 2001:196). Samtidig kan vi også se af vurderingerne på *rigsdansk*-skalaen at lytterne registrerer variationen og reagerer på den. Alligevel

vurderer de ikke talerne ret forskelligt på de tre personlighedstræk og mht. uddannelsesniveau. Det kan tolkes som udtryk for at et træk på trods af en høj grad af saliens ikke nødvendigvis behøver at have stor betydning for sociale vurderinger. Vi henviser til Jensen et al. (2023) for yderligere diskussion af undersøgelsens resultater.

6. Konklusion

Formålet med undersøgelsen var at afdække den sociale betydning af tre supinum-varianter i en østjysk sprogbrugskontekst. Resultaterne har kun bekræftet én af vores hypoteser om den sociale betydning, nemlig at [əð]-varianten opfattes som mere rigs-/standarddansk end både [əd]- og [ən]-varianterne.

Denne vurdering følges uventet ikke af de vurderinger som i tidligere undersøgelser ses knyttet til standarddansk vs. lokalt præget sprogbrug; derimod ses det at den mest lokale variant, [ən], hos de yngre respondenter fører til vurdering af taleren som mere ”flink” end de øvrige varianter.

Resultatet er overraskende set i lyset af den forandring i sprogbrugen der har fundet sted i sidste del af de 20. århundrede, hvor [əð]-varianten har vundet voldsomt frem på bekostning af de lokale varianter. Den begrænsede effekt af supinum-variablen i forsøget kan være en indikation af at afvigelser fra standardnormen på dette område ikke (længere?) tilskrives samme negative sociale betydninger som andre lokale varianter. Dette kan igen danne grundlag for den hypotese at de lokale varianter af supinum-suffikset kun vil forsvinde langsomt fra sprogbrugen i Østjylland.

Litteratur

- Jysk Ordbog*. Århus: Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Aarhus Universitet. <http://jyskordbog.dk>.
- Baayen, R. Harald (2008) *Analyzing linguistic data. A practical introduction to statistics using R*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christensen, Rune Haubo Bojesen (2019) *ordinal - Regression Models for Ordinal Data. R package version 2019.12-10*. www.r-project.org
- Garrett, Peter (2010) *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grondelaers, Stefan & Tore Kristiansen (2013) On the need to access deep evaluations when searching for the motor of standard language change. Tore Kristiansen & Stefan Grondelaers (red.). *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus:9–52.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011) *Grammatik over det Danske Sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

- Hansen, Inger Schoonderbeek & Yonatan Goldshtein (2021) Er København (virkelig) eneste sproglige norm-center? I *MUDS* 18:189-210.
- Jaffe, Alexandra (2019) Poeticizing the economy: The Corsican language in a nexus of pride and profit. I *Multilingua* 38(1):9-27.
- Jensen, Torben Juel & Marie Maegaard (2010) Hvor er bleven blevet af? Præteritum participium af stærke verber i Jylland. I *Danske talesprog* 10:34-56.
- Jensen, Torben Juel & Marie Maegaard (2012) Past participles of strong verbs in Jutland Danish: A real-time study of regionalization and standardization. I *Nordic Journal of Linguistics* 35(2):169-195.
- Jensen, Torben Juel, Marie Maegaard & Nicolai Pharao (2023) Investigating indexicality of regional morphological variation and change. Hanna Fischer & Stefan Rabanus (red.). *Morphologische und syntaktische Variation in den deutschen Regionalsprachen: Impulse für die Erforschung der sprachlichen Vertikale*. Hildesheim/Zürich/New York: Georg Olms Verlag:241-272.
- Kelly-Holmes, Helen & Sari Pietikäinen (2014) Commodifying Sámi Culture in an Indigenous Tourism Site. I *Journal of Sociolinguistics* 18(4):518–538.
- Kristiansen, Tore (2009) The macro-level social meaning of late-modern Danish accents. I *Acta Linguistica Hafniensia* 41:167-192.
- Labov, William (2001) *Principles of linguistic change - Social factors*. Malden/Oxford: Wiley-Blackwell.
- Maegaard, Marie (2005) Language attitudes, norm and gender a presentation of the method and results from a language attitude study. I *Acta Linguistica Hafniensia* 37(1):55-80.
- Maegaard, Marie, Torben Juel Jensen, Tore Kristiansen & Jens Normann Jørgensen (2013) Diffusion of language change: accommodation to a moving target. I *Journal of Sociolinguistics* 17(1):3-36.
- Maegaard, Marie & Martha Sif Karrebæk (2019) 'The illusion or the truth?' – backstage constructions of authenticity in an up-market restaurant. I *Language & Communication* 69:54-66.
- Maegaard, Marie & Pia Quist (2020) Perception, Recognition, and Indexicality. Experimental Investigations of Variation in Northern Jutland, Southern Jutland, and on Bornholm. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.). *Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. New York: Routledge:145-168.
- Maegaard, Marie, Pia Quist & Nicolai Pharao (2020) Genkendelse, sprogholdninger og standardisering: Nye fund i Bylderup, Hirtshals og Nexø. I *Danske talesprog* 20:143-174.
- Monka, Malene (2013) Sted og sprogforandring : en undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev. I *Danske talesprog* 13:1-336.
- Pedersen, Inge Lise (1987) Fynsk mellem øst og vest. I *MUDS* 1:177-189.
- Pedersen, Inge Lise (2002) The impact of internal or contact-induced change on weak preterites in -et in Danish dialects with an outlook to Norway and Sweden. Jan Berns & Jaap van Marle (red.). *Present-day dialectology. Problems and findings*. Berlin: Mouton de Gruyter:269-282.
- Pedersen, Inge Lise (2019) Sociolekter – bøjning. Ebba Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen, Merete Korvenius Jørgensen & Laurids Kristian Fahl (red.). *Dansk sproghistorie*. Bd. 3. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab:383-389.

Hvordan vurderes jyske participiumsformer?

- Pedersen, Karen Margrethe (2019) Dialekter - bøjning. Ebba Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen, Merete Korvenius Jørgensen & Laurids Kristian Fahl (red.). *Dansk sproghistorie*. Bd. 3. København: Det danske sprog- og litteraturselskab:277-301.
- Zahn, Christopher J. & Robert Hopper (1985) Measuring Language Attitudes: The Speech Evaluation Instrument. I *Journal of Language and Social Psychology* 4(2):113-123.

Bilag

Spørgeskemaet

Del 1 – holdningsspørgsmål

Velkommen

Velkommen til vores undersøgelse og mange tak fordi du vil bruge tid på at deltage i den.

Du skal nu høre 4 korte lydclip sagt af 4 forskellige personer. Du skal selv trykke på play-knappen øverst på hver side for at høre et lydclip. For hvert lydclip vil vi bede dig om at svare på en række spørgsmål.

Til sidst vil vi bede dig om at give os lidt oplysninger om dig selv. Disse oplysninger bevares sikkert og fortroligt og din besvarelse vil ikke kunne spores tilbage til dig.

Undersøgelsen tager ca. 5 minutter at gennemføre.

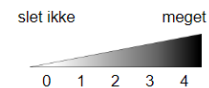
Klik på knappen Næste for at gå videre og begynde undersøgelsen!

Næste

▶ 0:00 / 0:03 — 🔊 ⋮

1. Personlighed

Her kan du høre et kort klip med en mand. Lyt til klippet én gang og giv så din vurdering af ham på skalaerne nedenfor.

Intelligent	☐	☐	☐	☐	☐
Flink	☐	☐	☐	☐	☐
Interessant	☐	☐	☐	☐	☐

2. Hvor gammel tror du han er?

Gæt alderen på ham der har indtalt lydklippet

3. Hvilken uddannelse tror du han har?

Sæt kryds ved den uddannelse du tror manden senest har færdiggjort.

- ☐ Grundskole
  - ☐ Gymnasieuddannelse
  - ☐ Erhvervsuddannelse
  - ☐ Kort videregående
  - ☐ Mellemlang videregående
  - ☐ Lang videregående
-
- ☐ Ved ikke

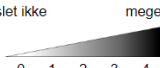
Næste

Denne del blev gentaget for i alt 4 stemmer

Del 2 – genkendelsestest

13. Rigsdansk/Standarddansk

Nu skal du høre den første person een gang til. Lyt til klippet igen og angiv i hvor høj grad du synes han taler rigsdansk/standarddansk

	slet ikke	meget				
	0	1	2	3	4	
Rigsdansk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
						Ved ikke ☐

14. Region

Sæt kryds ud fra hvor du tror manden kommer fra

- ☐ Nordjylland
- ☐ Vestjylland
- ☐ Østjylland
- ☐ Sønderjylland
- ☐ Fyn (og omkringliggende øer)
- ☐ Sjælland
- ☐ Lolland-Falster
- ☐ Bornholm
- ☐ Andet:

15. Land eller by?

Tror du manden bor på landet eller i byen?

- ☐ Byen
- ☐ Landet

Næste

Denne del blev gentaget for i alt 4 stemmer.

Del 3 – baggrundsoplysninger om deltageren

---

25. Baggrundsoplysninger

Vi vil gerne vide lidt om dig til brug for vores analyser af de svar vi indsamler. Alle dine svar opbevares på en sikker server og komplet anonymiserede.

Hvor gammel er du?

Sæt kryds

☐ Kvinde

☐ Mand

☐ Andet:

☐ Ønsker ikke at svare

---

26. Hvor er du født?

Sæt kryds

☐ Nordjylland

☐ Vestjylland

☐ Østjylland

☐ Sønderjylland

☐ Fyn (og øer)

☐ Nordsjælland (inkl. København)

☐ Sydsjælland

☐ Lolland-Falster

☐ Bornholm

☐ Andet:

27. Hvor bor du?

Sæt kryds

☐ Nordjylland

☐ Vestjylland

☐ Østjylland

☐ Sønderjylland

☐ Fyn (og øer)

☐ Nordsjælland (inkl. København)

☐ Sydsjælland

☐ Lolland-Falster

☐ Bornholm

☐ Andet:

☐

28. Baggrundsplysninger

Vi vil gerne vide lidt om dig til brug for vores analyser af de svar vi indsamler. Alle dine svar opbevares på en sikker server og komplet anonymiserede.

Hvad hedder den by,
du bor i?

29. Hvilken uddannelse har du senest afsluttet?

Sæt kryds

☐ Grundskole

☐ Gymnasieuddannelse

☐ Erhvervsuddannelse

☐ Kort videregående

☐ Mellemlang videregående

☐ Lang videregående

☐ Ved ikke

30. Beseftigelse

Hvad er dit arbejde?

31. Hvad tror du undersøgelsen handler om?

Her vil vi gerne høre dit bud på hvad formålet med undersøgelsen er. Var der noget bestemt du lagde mærke til i de lydclip, du hørte, som du tror er vigtigt for undersøgelsen?